

Kalâdlit-nunâta aumarssuai danskít ingnâtdlagissiorfînut

nugterissoq: Guldborg Chemnitz

agdlagtoq: Aksel Mikkelsen

ukiune mákunane Danmarkime ingnâtdlagíssiorfingne aumarssuit ukiumut 1.500.000–2.000.000 tons atornekartarput, avdlángortiterinekángitsumigdlo ukiumut 4.000.000 tons anguvdlugit pisiarissarsínauvdlugit. aumarssuit uvdlumíkut ajornakusôrmata Danmarke Australiamit aumarssuarsissariakartarpoq, aumarssuitdlo akê kagfariartortorujugssûput. taimáitumik pivfigssángorsímásaoq aumarssuarsiornek – Kalâdlit-nunâne ingerdlatílsavdlugo.

Kalâdlit-nunâtime kangale, pingârtumik Diskop erkâne, nangminex atugagssanik aumarssuarnik píaissokartarsimavok.

aurarssuarsiornermik pásisimassalik tuluk J. R. Dinsdale ungasíngitsúkut uvavnut okarpok Kalâdlit-nunâta Kitâne Atanikerdlungme aurarssuakarfik nurarssuarne aurarssuarsiorfingnut angisûnut sanigdliúnekarsínaussok, tuluitdlo aurarssuarsiorartue píssugssaugaluarunik aurarssuarsiorlutik kangarssuurdle autdlarterêrsímásagaluartut, ukiutdlo ardlakángitsúnguit ingerdlanerine Danmarkip ingnâtdlagíssiorfîne aurarssuar-

tûtít tamákerdlugít matusínaulerêrsímásagaluardlugít.

1920-t autdlartínerine perkígsârtumik pásisimassalingnitdlo sujumut pásiniaine-karêrmat taimaníkut ingeníoriussok Bretting sujúnersûtekarpoq Atanikerdlungme, Kalâdlit-nunâta aurarssuaríngnerpâvane aurarssuakarnerpâvanilo âmalo pítsaussumik umiarssualivílorfigssalingme aurarssuarsiorfíngmik autdlartítsínekásassok.

aningaussartûtígssatdle píssariakartut akuerssísutígínekarsínausímángígdlát. tamatumúngale taorsíutdlugo 1924-me Qutdlagssane aurarssuarsiornek autdlartínekarpok. tássane aurarssuarnik píainex aningaussartûtítakángitsumik autdlartínekarsínausímavok, kisiánile píssutsít avdlatígut tamatígut Atanikerdlungmit ajorneruvdlutík.

1951-me Kalâdlit-nunâta ministerekarfíata sujulíne tainekartok J. R. Dinsdale Qutdlígssanut mísigssuíartortípâ. táunalo píssutsít mísigssorêrdlugít âma okausekarpoq Atanikerdluk tássaussoq ajúngíngnerpâmik píggssarsíarnerpâmígdló aurarssuarsiorfíusínaussok.

ukioK táuna uvanga avdlamik sulia-
kardlunga Kalâtdlit-nunânîpunga Dins-
dalelo ássigîngitsutigut ûgtortainerane
Atanikerdlungmilo avdlanik misigssuine-
rane sivisúngitsumik ikiordlugo, taima-
níkut Brettingip misigssuineratigut pâsi-
ssatut pigssarsiausimassut pinek ajornar-
simangmata. misigssuiníkut pâsinekar-
pok aumarssuit umiarssualivingmît 2 km
migss. tivfasíssusekardlutik ímamit 3-
400 meterinit kagfasínerutigissume tiki-
tagssaussut. umiarssualivik umiarssuar-
nut usilersuissarfigssatut, maskînakarfi-
liorfigssatut avdlanutdlo inigssakardlu-
artumik angnertôrssuángordlugo umiar-
ssualiviliorfigssarkigsorujugssûvok. tai-
máitumik Dinsdale sujúnersûtekarpok
Qutdligssane aumarssuarsiorfik, ukiumut
40.000 tons sivnísanagit pigssarsivfiu-
ssartok, Atanikerdlungmut nugterkuv-
dlugo aumarssuit tássane ukiumut pîar-
nekarsínaussut 1.000.000 tons nautsor-
ssûtigalugit.

Kalâtdlit-nunâne aumarssuarsiornex
pivdlugo Dinsdalip nalunaerutâ tigune-
karêrmat kommissioniliornekarpok. Ka-
lâtdlit-nunânile pissariakartitsineK naut-
sorssûtigalugo kommissione isumakar-
pok aumarssuarsiornex Atanikerdlung-
mut nûngnekarnigssânut aningaussaler-
suinigssamut sule pivfigssak nagdliúsi-
mángitsoK. ukiut kulit ingerdlarKerêr-
mata aulajangernekarpok Qutdligssane
aumarssuarsiorfik matunekásassok. tai-
mailiornerdlume tamatuma nalâne pí-
ssutsit najorkutaralugit erkortuliorneru-
vok erkarsautigísángíKâne inuit tusintit
tikitdlugit amerdlássusigdlit aumarssuar-
siorfingme sulivfekarsimassut nugtertíta-
riakarnere ajornakusôrtumik nalorninar-
tumigdllo sujunigssakalerdlutik.

pivfigssaugagdlartitdlugo ímaka nor-
gemiut ilíniarfigissariaKarsimagaluarpa-
vut, Spitsbergen-ime Kalâtdlit-nunânisut
nuname íssítumîtume aumarssuarsiornex-
mik ingerdlatSinerisigut. âma norgemiut
aumarssuarsiorfik Ny-Ålesund-mîtok
matuvât aumarssuarsiorfigdle avdla
Longyearby-mîtok agsut aigdlutilerdlu-
go. 1972-me Qutdligssane aumarssuar-
siorfik unigtíneKarmat Longyearby-me
aumarssuit 460.000 tons umiarssuarnut
usilersûneKarpot iluanârutáunguatsiaki-
ssumik. tamatuma nalâne inuit 600 siv-
nerdlugit aumarssuarsiorfingme sulisso-
rineKarpot, mássáKutdlo umiarssualiving-
me usilersortarfît agdlilerdlugit suliar-
neKarpot.

Kalâtdlit-nunâne aumarssuarsiorni-
ar-
dlutik Kínutekartumik tutsiútoKarneK
ajorpok, nunarssuarmile tamane tamânît
oliasiorniardlutik Kínutekartut 21-úput,
sineríssap avatâne imâne oliasiorniartut.
ímaka tamákua oliamik navssârumârpot,
Kisiánile oliap Kanok ilivdlugo pîarnigssâ
tunissagssiariniarneKarnigssâlo ilisimane-
Kángilak.

mássáKut nautsorssûtigineKarpok nu-
narssuak tamáKerdlugo ukiut 30 migss.
sule oliagssakartok, mássáKutdlo ikúma-
tigssanik atorfigssakartitsineK ilisimav-
dlugo nautsorssûtigissariaKarpok olia
ingmíKut sujunertáinar-
nut (pissariaKarn-
erussunut) ungasingitsúKut atugagssá-
ngortíneKarumârtok, ikúmatigssanigdllo
oliamut taortigssanik avdlanik pigssar-
siorneKalisassok.

aumarssuit aulaliorfítdlo (dampkraft-
centraler) sujornatigut atorneKartarêr-
sut âma sujunigssame atorneKarnarulísá-
put. aumarssuarsiorníKut ajutôrnigssanut
angnertunerussumigdlûnît ajunaernigssa-

Atanikerdluk.

Fot.: Bretting (ca. 1918).

nut, oliap nuname íssítume mingugtitsiníkut ajokusísínauneranut sanigdliúnekarsínaussunik árdlerinartokángilak, taimatutdlo áma aumarssuit atordlugit ingnâtdlagíssiornerme sujumut ilisimaríngisanik, atomit nukinge atordlugit ingnâtdlagíssiornerme inungnut navianartorsiortitsisínaunernik pissokarsínaune.

nautsorssûtiginekarmat nunarssuarme sule ukiunut hundredit ardlalingnut aumarssuagssakartok píssutigssakarsorinángilak pinôrutdlugo aumarssuarsiuernigssak kinguarsásavdlugo, sôrdlo Danmarke erkarsautigalugo Atanikerdlúp

aumarssuai pitsagssuit iluakutiginiarnekartariakardlutik.

taimáitumik aumarssuarsiuernigssamut periarfigssanik misigssuinigssak piârnerpâmik autdlartítariakarpok súkasûmik sulissugssanik, sokutigingnítunit pekatauvfiginekartugssamik, pilersitsiníkut.

nâlagauvfiup aningaussagssalínigssane nautsorssûtigissariakásavâ imalûnít kularnavêrkusíssariakarumârdlune taimatutdlo áma aumarssuarsiuernigssamut (misigssuinigssamutdlo) piumassarissagssat il. il. sukanavatlârtínagit.

isumakatigíssutigssane sivisûjussugssa-

ne ingnâtdlagíssiorfít pissugssautítaria-
kásáput niorkutigssagssat angnertuner-
ssât pisiarissásagait.

danskit umiarssuautilekatigívinik aki-
súngitsumik agssartuinigssamik isumaka-
tigíssutekarniartariakarpok.

Kalâtdlit-nunâta landsrâdiata sulissut-
dlo pekatigígísa avdlat ássigíngitsut
aumarssuarsiorfigssap sutdlivigtut pit-
saussunik ingerdlanigssâ kularnaitdlisí-
niartariakarpât.

aumarssuarsiorfigssak ingerdlánekalí-
sagpat kalâtdlit ínugtaokatigít aumar-
ssuit ikúmatigssatut, nutânik ingnâtdla-
gíssiorfiliordlutik kiagsauvigssualiordlu-
tigdlo, atortorilerniartariakarpât, pi-
ngârtumik ôlianigdlûnít navssartokara-
luarpat Kalâtdlit-nunâne ôliamik salí-
vingnik (raffinaderier) sanassokaru-
mârnera nautsorssûtiginekarsínáunging-
mat.

teknikerinik nunane íssítune sanaortor-
nerup aumarssuarsiorneruvdlo tungaisi-
gut misilítagalíngnik sulissokalertaria-
karpok iluakutigssatut atortugssanik
katerssuissugssanik âmalo atortugssanik
pigerígkanik katerssuissugssanik sulíssu-
tingingnítugssanigdlo âmalo pásíssutigssa-
nik amigautiginekartunik pigssarsiortug-
ssanik. tamákualo túngavigalugit tekni-
kerit táukua túngavekartumik migssi-
ngersûsiortariakarpot nautsorssûtinigdlo
ássigíngitsunik suliakartariakardlutik.

„nukiliorfigssak“ (kraftcentral) ta-
matumanilo pilerssârusiagssat suliarine-
kalertínagit sulivfigssuarmik aumar-
ssuarsiorfingme maskinarssuarnik aula-
liortunik ingnâtdlagíssamik, tássane aki-
kikangnersumik pinekarsínaussunik,
atuisínaussunik navssârniartariakarpok.

ôliasiortut atássutekarfigissariakarpot
sût iluakutigssat atautsimôrtumik ator-
nekarsínaussut piginekarnersut pásiniar-
dlugit.

kísalo isumakatigíssutigíniartariakar-
pok kiap sutdlivigssat uvdluínarnilo su-
linigssak sujulersugariumârâ. GTO-p
Qutdligssane aumarssuarsiorfik inger-
dlatarisimavâ, kisiánile kularnarpok su-
livfigssuurtut ingerdlatagssamik GTO-p
ingerdlatsiumanigssâ. augtitagssarsior-
nermik ingerdlatsekatigít nâlagauvfing-
mit pekatauvfiginekartut ingerdlatsissû-
jumanigssât âma kularnarpok.

isumakarnarsínauvordle danskit entre-
prenørfirmaisa anginerit ilaisa sulia-
ssak ingerdlákumasínaugât. táukua ilât
atausek 50-íkúne misilísimagaluarpok
Qutdligssane aumarssuarsiorfik tiguni-
ardlugo nâlagauvfik isumakatigíssute-
karfiginiardlugo. uvdlumíkutdlo kular-
nángilak sulivfiutigdlit ardlagdlit piler-
ssârumut sokutigingnisassut.

sanaortugagssanot, ingerdlatsinigssa-
mut agssartornigssamutdlo ersserkingne-
russumik migssingersûsiorêrsimatínane
aumarssuarsiorfigssamut pilerssârumik
neriunautiligtut okausekarnigssak ajor-
nakaok. pásinardluásaordle pilerssârusi-
agssap piârtumik autdlatíneratigut nu-
narput nunat avdlat aningaussáinik sipâ-
gagssakartok. âma kalâtdlit ikingnerpâ-
mik 1000 sulivfigssarsitínekásáput kísalo
Kalâtdlit-nunât Danmarkilo ôlia ajornar-
torsiutaulerkísagaluarpat isumangnait-
dlisauviginekarísagaluardlutik. ikúmate-
karniarnerneruvdlo tungâtigut píssutsit pit-
sánguatdlagtínekásagaluarput danskit
ingnâtdlagíssiorfê Kalâtdlit-nunâta au-
ssuainik pilerssornekalísagaluarpata.